

עלים

עלון שבועי משולחן מערכת מכון עלה זית

publish@alehzayis.com | 732.513.3466
alehzayis.com

עלה פרשה

נגעי בתים ונגעי בגדים
מתוך ספר 'אם למקרא' על וקרא
מהרה"ג ר' אליהו יאנאווסקי זצ"ל

והפגד כי יהיה בו נגע צרעת (יג, מז)

שמעתי להעיר ממו"ר ר' ישראל גוימן שליט"א בשינוי לשונות הרמב"ם בספר המצוות בין נגעי בתים ונגעי בגדים, דבנגעי בתים (עשה קג) כתב וז"ל, הוא שצונו להיות בית המנוגע טמא וכו', ולענין נגעי בגדים (עשה קב) כתב וז"ל, הוא שצונו להיות דנין בטומאת בגד מצורע שיהיה טמא עכ"ל [כן הוא הנוסח בספר המצוות שבדפוסים ובדפוסו, אבל בהוצאת הרב שתי פרנקל (עפ"י נוסח ר' חיים העליר) אין שינוי בין הלשונות]. וצ"ע, דמאי שנא דגבי נגעי בתים כתב לשון להיות טמא, משא"כ בנגעי בגדים כתב לשון של דנין על הטומאה.

ותירץ עפ"י מה שמבאר בחי" הגר"ח (על הש"ס בה' מישור דף סוכה יב, ב בענין מקוה בבית) ביסוד דין נגעי בתים, דהקשה שם איך אפשר לבנות מקוה בבית בענין שלא יהא חסרון של הוויתו ע"י דבר המקבל טומאה, הרי הבית מקבל טומאת נגעים. ומבאר שם הגר"ח דגדר טומאת צרעת דבתים היינו דעצם הבית נעשה לדבר טמא כשרץ, אבל לא שיש לבית תורת קבלת טומאה מהנגע שעליו. משא"כ בטומאת בגדים הוי גדר שהבגד מקבל טומאה מהנגע, וכדמוכח מהא דאין מסככין סוכה באניצי פשתן משום דשתי וערב מתטמא בנגעים (סוכה יב, ב וברש"י שם ד"ה סככה), ולכן הוי דבר המקבל טומאה דאין מסככין בו, וכמו שרואים דאחר טהרתו צריך הבגד טבילה מטומאתו כשאר דברים המקבלים טומאה.

ולפי זה יש ליישב לשון הרמב"ם, דלגבי בתים כתב 'להיות טמא' דגוף הבית נעשה חפצא של טומאה, משא"כ בנגעי בגדים כתב לשון של ציווי 'להיות דנין בטומאת הבגד' כשראו לקבל טומאה מהנגע ולקבוע קבלת טומאתו.

הרה"ג ר' אליהו יאנאווסקי זצ"ל

עלה חודש

עניני חודש ניסן
מתוך הגדה של פסח 'מאור החיים' מהרה"ג ר' חיים מאיר ראטה שליט"א

עשר עטרות בסוד איתא בגמרא (שבת פז, ב), תא שמע, ויהי בחדש הראשון בשנה השנית באחד **עשרה כתרים** לחדש הוקם המשכן (שמות מ, יז), תנא, אותו יום נטל עשר עטרות; ראשון למעשה בראשית וכו'. הנה ידוע כי אחד בניסן הוא מענין אחד בתשרי, ששניהם בחינת ראשית ועטרה, אלא שאחד הוא בבחינת מעשה ואחד בבחינת מחשבה (עי' תוספות ראש השנה כז, א, ופרי עץ חיים שער ראש השנה פרק ד), וכיון שבאחד בתשרי ננסרים י"א ספירות של כתר כידוע [עיין סידור רש"ש, שי"א תיבות דזכרנו הם י"א הספירות הפרטיים של כל ספירה הכללית, והספירה הכללית של ראש היא כתר, ומונים י"א שהרי מונים דעת וגם כתר כמבואר למעיין שם], כמו כן בניסן שהוא בדרך פנים, ננסרים רק עשרה כתרים ולא אחד עשר, ועל כן מקבלת המלכות עשר עטרות.

ובדרך עבודה, מקבל האדם בחודש ניסן כח העטרה שזו השראת השכינה, דהא איתא בגמרא (שבת פח, א), בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים. ופירש רש"י, שני כתרים - מזיו שכינה, ע"כ. הרי שעטרה שהיא כתר, באה מזיו השכינה. וסוד עשר עטרות הוא ענין הכתר, שמהותו היא להעביר מאין ליש, והוא הממוצע שבין האדם לשכינה [ראה עץ חיים (שער מב פרק א) וז"ל, גם בזה תבין מ"ש כי לעולם הכתר הוא בחינה עליונה אינה מכלל העולם ההוא אלא דומה אל כתר המלך שהוא למעלה מראשו ואינו מכללות ראשו וכו', ויהיה בחינה קרובה אל המאציל וקרובה אל הנאצל, והנה בחינה זו וכו' אינו נרמז בשם הוי"ה כלל רק בקוצו של יו"ד אמנם הוא בחינת אמצעי כנ"ל וכו', עכ"ל. עיי"ש כל הדרוש בבואור]. והבן.

והנה באחד בניסן נסתיים בנין המשכן ושרתה שכינה בישראל. נמצא כי בנין האדם הוא באחד בתשרי, והשראת השכינה באחד בניסן. והענין, כי תכלית בנין האדם, כדי שתשרה עליו שכינה, כדכתיב "ושכנתי בתוכם", וכבר דרשו (אלשיך כי תשא לא) בתוכו לא נאמר אלא בתוכם. וזהו שאמרו שתשרי הוא בנין החיצונית וניסן בנין הפנימיות, שעל ידי בנין המשכן שורה השכינה על האדם.

טעם שקרבנות הנשיאים היו ביי"ב ימים ראשונים של חודש ניסן, והיה קרבנם שוה. **הנשיאים שוים** והענין, כי באמת כתבו ספרי הקודש כי לכל שבט יש עבודה המיוחדת לו, וכמו שבת יששכר שהיו יודעי בינה לעיתים וזבולון סוחרים ושמעון מלמדים וכדומה, וכן לכל אחד מהשבטים יש עבודה המיוחדת לו (עי' פסחים ד, א). אבל באמת הכל עבודה אחת באספקלריות שונות, כי בשורש, כל השבטים כולם אינם אלא מרכבה אחת לשכינה, מרכבה שיש בה י"ב חיות. ואף שהם י"ב דרכים, מכל מקום עולים כולם בקנה אחד להיות מרכבה לשכינה (עי' שער הכוונות (ענין עליו לשבח דף נ טור ד ד"ה ואמנם) וז"ל, אמר לי מורי ז"ל שיש בריקיע י"ב חלונות כנגד י"ב שבטים, וכל שבט ושבת עולה תפלתו דרך שער א' מיוחד לו והוא סוד י"ב שערים הנזכרים בסוף יחזקאל, עכ"ל). וזה סוד אח"כ בגימטריא י"ג, דהיינו י"ב דרכים והאחד שמיוחד את כולם לשמו.

וזה סוד מה שהשבטים הקריבו קרבן שוה לחנוכת המזבח, להורות כי אף שלכל שבט העבודה המיוחדת לו, מכל מקום בשורשם הם מיוחדים לאחד. וזהו הטעם שהיתה הקרבה זו בחודש ניסן, כי החודשים הם י"ב כנגד י"ב שבטים, וחודש ניסן שהוא ראש לחודשים ושורש כולם, כולל בתוכו כל הי"ב. ולכן הקריבו הנשיאים דייקא בחודש זה את קרבנותיהם, קרבנות שוים, כפי השורש שהוא אחד. ומכאן ואילך נמשך לכל שבט קרבנות פרטיים כפי עבודתו הפרטית.

הרה"ג ר' חיים מאיר ראטה שליט"א

הזמנים לעיר לייקוואוד יצ"ו נערכו ע"י הרב משה ברוך קופמאן שליט"א

מוצאי שבת		יום השבת		ליל שבת		ערב שבת	
7:22	שקיעת החמה	9:05	סו"ז קרי"ש מג"א (לפי האופק)	7:03	הדלקת נרות	1:33	מנחה גדולה (חצי שעה לחומרא)
8:04	ג' כוכבים קטנים	9:49	סו"ז קרי"ש גר"א וגר"ז	7:18	איסור מלאכה (בשעה"ד)	4:11	ט' שעות (להתחלת סעודה)
8:35	ע"ב דקות	10:53	סו"ז תפילה גר"א וגר"ז	7:21	שקיעת החמה	4:42	מנחה קטנה (לעשיית מלאכה)
8:45	ר"ת ד' מילין לחשבון המעלות	1:00	חצות היום (סעודת שחרית להב"ח)	7:00-8:00	מזל מאדים (למאן דחש ליה)	6:02	פלא המנחה (גר"א - לתפילת מנחה)
Monday Night	תחילת זמן קידוש לבנה	1:33	מנחה גדולה	8:01	צאת ג' כוכבים (לקרי"ש לפני סעודה)	6:27	פלא המנחה (מג"א לפי אופק - לחומרא)

לשתות ד' כוסות - אין מקום להוכחה מליל הסדר לשאר ימות השנה. אמנם רבא שהשיבו "ארבע כסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד נעביד ביה מצוה", דעתו כפי הסברא שייחסנו לעיל לתלמוד הירושלמי, שאין הברכות סיבה לכוס, אלא הכוס הוא הסיבה לברכה.

לפי זה י"ל שרבינא [כפי מאן דגריס כן] ורבא אזלי לשיטתייהו. שהלא ידועה קושיית הבבלי (פסחים קט, ב) "היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה, והא תניא לא יאכל אדם תרי, ולא ישתה תרי וכו'". ופריק רבא "כוס של ברכה מצטרף לטובה, ואינו מצטרף לרעה", ורבינא אמר "ארבעה כסי תיקנו רבנן דרך חירות, כל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא", מבואר שהמבט של רבא היה שיש כאן תקנה של 'ארבעה כוסות' ויש לחוש לזוגות, אלא ש'כוס של ברכה אינו מצטרף לרעה'. מאידך גיסא, המבט של רבינא היה שמעולם לא תיקנו חכמים 'ארבעה כוסות' אלא כל כוס עומד בפני עצמו, ואינו בא אלא בגלל האמירה והמצוה שנעשה עמו.

שורש מחלוקת ויש לומר שסיבת המחלוקת בין הבבלי והירושלמי בנידון **הבבלי והירושלמי** זה, היא התפיסה השונה ששררה בין חכמי הבבלי וחכמי הירושלמי לגבי זוגות. שהרי כתב מהר"ץ חיות (מבוא התלמוד פרק לא) שחכמי ארץ ישראל לא האריכו כמו הבבלי בענין השדים, ומענין הלחשים לא נמצא דבר בירושלמי [ראה תהלוכות האגדות מהג"ר יוסף זכריה שטרן פרק ו שהאריך בזה], ויש שציינו 'כי בתלמוד ירושלמי לא נמצאו כל כך סגולות בלתי טבעיות ולחשים כמו בתלמוד בבלי - באיזה מקומות דפים שלמים', כמו שמצאנו בשבת סו, ב עד סו, ב, ודף קט, ב עד קי, ב, ולפסחים קי, א עד קיב, ב, וריש פרק ז דגיטין]. ועיקר הדבר כבר נזכר בהדיא בבבלי (פסחים קי, ב) בסוגיא דידן לגבי 'ארבעה כוסות', שאמרו שם ש"במערבא לא קפדי אזוגי". נמצא שלפי תפיסת הירושלמי שאין חוששים ל'זוגות', היו יכולים להביט על שתיית 'ארבעה כוסות' כתקנה בפני עצמה, ויסוד דבריהם נתקבל על דעתו של רבא [אם כי סבר טעם אחר מדוע אין לחשוש לזוגות], ואילו לדעת הבבלי - שסודר ע"י רבינא - אי אפשר שתהיה תקנה לשתות 'ארבע כוסות' מאחר שחששו לזוגות.

וידידי הרה"ג ר' חיים רפפורט מלונדון שליט"א האיר עינינו לדברי הירושלמי (שבת פ"ח ה"א) "ר' יונה שתי ארבעתי כסיי דלילי פיסחא וחזק רישי עד עצרתא. ורבי יודא בר' ר' אילעאי שתי ארבעתי כסוי דלילי פיסחא וחזק רישיה עד חגא", והרי לא מצינו חיוב להצטרף כל כך על קיום כוס של ברכה, ומה גם שלכמה דעות אפשר לקיים דין המברך צריך שיטעום (עירובין מ, ב) בשתיית אחרים. אלא שכל זה עולה שפיר עם תפיסת הירושלמי שיש חיוב לשתות ארבע כוסות, ולא שהכוסות הם רק ככל כוס של ברכה שנעשה בהם מצוה.

האם יש תקנה מסויים של ארבע כוסות אחת ממצוות הלילה היא לשתות ארבע כוסות. מצוה זו מפורשת במשנה (פסחים צט, ב) "ולא יפחתו לו מארבע כוסות של יין". אמנם לא מצינו בתלמוד בבלי טעם מפורש לתקנה זו, והיה מקום לומר שאין כאן תקנה של 'ארבע כוסות', רק שמאחר שנזדמנו בלילה זה ארבע אמירות הטעונות כוסות, נמצא שממילא חייבים לשתות 'ארבע כוסות' [ראה תוספות (סוכה לח, א)].

וכן משמע מגירסת רבינו חננאל (פסחים קיח, א), שגרס, תנו רבנן, חמישי אומר עליו הלל הגדול דברי רבי טרפון, ע"כ. הרי שלדעת רבי טרפון גם הלל הגדול טעון כוס, ויש באמת גם כוס חמישי. ואם כן לא נקבע מנין מסויים של 'ארבע כוסות'.

אמנם הירושלמי (פסחים פרק י הלכה א, ובמקבילות במדרשי ארץ ישראל שהובאו בראשונים ריש ערבי פסחים) שואל "מניין לארבעה כוסות" - ומוכח שלדעת הירושלמי יש תקנה בפני עצמה לשתות מנין 'ארבע כוסות'. וכן נראה מהברייתא שהובאה בגמרא (קח, ב) "הכל חייבין בד' כוסות".

ראוי לשים לב, שהירושלמי מביא בתשובת השאלה הנ"ל ארבעה טעמים מארבעה אמוראים לתקנת ארבעה כוסות [ובמדרשים מצינו עוד יותר]. העובדה שטעם התקנה לא היה ידוע ומפורסם, מעידה שהיא תקנה קדומה מאד. ואכן יש רוצים להצביע על הלשון 'ארבע כוסות' שהיא לשון נקבה, ולא 'ארבעה כוסות' בלשון זכר, שתקנה זו נהגה כבר בתקופת המקרא, שכן בלשון המקרא מצינו 'כוס' בלשון נקבה, משא"כ בלשון חכמים 'כוס' בא בלשון זכר, כגון 'מזגו לו כוס ראשון' ולא 'ראשונה'.

מאידך גיסא לדעת הבבלי שלא הייתה תקנה מיוחדת לשתות ארבע כוסות - ברור מאליו התופעה שלא ידעו טעם ברור לתקנה זו, לפי שבאמת לא הייתה תקנה כזו, אלא מנין הכוסות הוא תוצאה גרידא ממנין האמירות הנוהגות באותו לילה כמשנ"ת.

מחלוקת אמוראים בבבלי אמנם נראה שגם להבבלי אין הדבר מוסכם, ופליגי בזה אמוראי. שהנה אמרו בגמרא (ק"ז, ב) "אמר ליה רב חנן [יש גורסים רבינא] לרבא, שמע מינה ברכת המזון טעונה כוס", והיינו שמזה שצריכים כוס לברך עליו ברכת המזון ניתן להוכיח שבעלמא ברכת המזון טעונה כוס. ומהוכחה זו עולה, שחיוב ד' כוסות הוא רק ע"י דאתרמי ארבע מצוות בליל התקדש חג הטעונות כוס, שאילו הייתה דעת המקשה שיש תקנה מוגדרת

עלה לתרופה

continued from page 4

Summing it up, before using grape juice for the

Seder consider the following:

1. The Magen Avraham's opinion that fermented wine is preferred over unfermented wine.
2. Whether the grape juice still has the ability to ferment.
3. Rav Henkin's opinion that "wine" refers to the power to intoxicate.
4. Rav Moshe Feinstein's opinion that alcohol content is needed for it to be considered *cheirus* for the drinker.
5. That diluted ("light") grape juice may lose its status as wine.

In conclusion, wine should preferably be used for the Seder night, though someone who cannot tolerate even low-alcohol wine (as well as children) may use grape juice. Regarding *kiddush* during the year: On Friday night, when *kiddush* is a d'Oraysa, one should preferably use wine, but for Shabbos day *kiddush* or for *havdalah* that are d'Rabbanan, grape juice may be used.

עלה כוס ב

האם ברכת גאל ישראל ויהללך הם ברכות על הכוס

מתוך ספר כוס של ברכה, מהרב ישראל נתנאל נמדר שליט"א

כתב הטור (סי' תפג) "כתב רי"ף מאן דלית ליה חמרא בליל פסח מקדש אריפתא וכו' ואומר מה נשתנה וכל ההגדה עד גאל ישראל" ע"כ. ובב"י שם כתב "וכתוב בארחות חיים בשם הרא"ה מי שעושה סדרו על הפת אינו מברך לא גאלנו ולא יהללך כי שתיהן ברכה של כוס" עכ"ל.

ובמג"א (שם סק"א) כתב בדעת הרי"ף, **דההגדה נתקנה על המצה** שעונין עליה דברים הרבה, ועל כן מברך 'גאל ישראל' בלי כוס, אבל יהללך נתקן על הכוס ואף להרי"ף אין לברכו בלא כוס. וכן משמע דמפרש כן בדעת מרן השו"ע. אבל יש אחרונים שס"ל בדעת הרי"ף שיש לברך גם יהללך.

ונראה דעיקר מחלוקת זו תלויה בחקירה בעצם גדר תקנת ד' כוסות. ידועים דברי הגרי"ז דאינו יוצא דין ד' כוסות אם שתאן בבת אחת לא על הסדר [קידוש, הגדה, ברה"מ, הלל], ויש לבאר בב' אופנים: א) דעיקר המצוה הוא **שתיית היין** אלא שתקנהו דוקא על סדר זה. ב) או דילמא העיקר הוא **אמירת דברים הנ"ל על הכוס**, כלומר שתקנו חז"ל דבליל פסח יאמר ד' דברים אלה על הכוס. ולצד זה נמצא דחיובא דד' כוסות ביסוד הוא **דין באמירה**, ודומיא ממש לקידוש לכל השנה.

ומעתה יש לומר דב' השיטות בהרי"ף תלויין בחקירה הנ"ל. דאם נאמר דעיקר המצוה הוא שתיית היין [כדעת הגרי"ז בהרמב"ם] ואין הכוסות שייכים בעצם עם הני ד' מצוות, א"כ ס"ל להרי"ף דאין הגדה והלל' ברכות על הכוס' אלא הם דברים בפני עצמם, ורק תיקנו לאומרם על הכוסות. ולכן אפילו אם אין לו כוסות צריך לברך אותם. אבל אם נאמר דהעיקר הוא אמירת דברים הנ"ל על הכוס, כלומר שתקנו חז"ל דבליל פסח יאמר ד' דברים אלה על הכוס, א"כ נמצא דחיובא דד' כוסות ביסוד הוא **דין באמירה**, ודמא ממש לקידוש לכל השנה. א"כ מובן סברת האחרונים שלהרי"ף א"א לברך יהללך [וגם דעת הרא"ה שאינו יכול לברך אפילו אשר גאלנו], שהרי ה' מצות הם ברכות שנתקנו בדווקא על הכוסות ממש, וכשאין כוס אי אפשר לברך.

קידוש על יין שרף בפחות מרביעית - במשנת החתם סופר

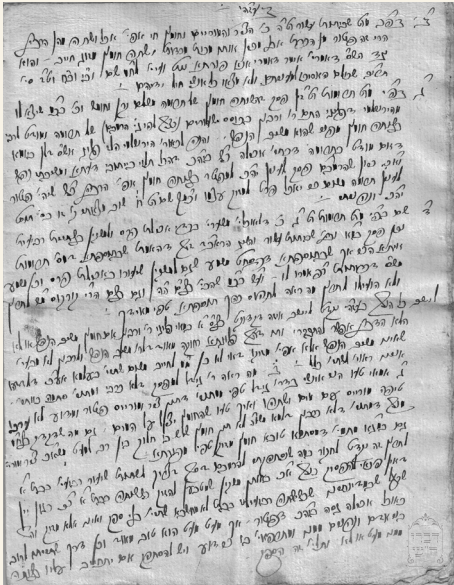
ע"פ ספר חתם סופר - דרוש לשבת שובה שנת תקנ"ז, שיצא לאור מעצם כתי"ק ע"י הרה"ח מו"ה עמרם נתן זויס שליט"א

יין שרף הוא המצאה חדשה בסוף תקופת הראשונים, ולכן לא מצאנו בש"ס, בגאונים, ובראשונים שידונו עליו מה דינו לענין קידוש וכו'. והניחו הדבר לאחרונים להתגדר בו. ולענין קידוש, עיקרו של דבר הלוי בהלכות חמר מדינה, האם יין שרף הוא חמר מדינה, ומתי אפשר לקדש על חמר מדינה. אבל בנוסף לכך יש נידון לגבי השיעור, האם באופן שמותר לקדש על י"ש אפשר לקדש על פחות מרביעית כמנהג הדייטות, או שאסור לעשות כן. וכאן נבאר דעת החתם סופר.

כתב המגן אברהם (סימן רעב ס"ק ו) וז"ל, ונ"ל דאין מקדשין על י"ש אא"כ במדינות שרוב שתיית ההמון היא י"ש בכל יום וכו' ועי' סי' ער"א סי"ג, עכ"ל. וביאר שם מחצית השקל מה שציין המג"א לסימן רע"א וז"ל, ר"ל עוד טעם שאין מקדשין על יין שרף כו', דהא מבואר בסימן רע"א דצריך המקדש לשותות מלא לוגמיו, דהיינו רוב רביעית, ואין דרך לשתות יין שרף כל כך הרבה בפעם אחת וכו'. ואף על גב דהט"ז כתב לעיל סימן ר"י (ס"ק א) דביין שרף אין צריך שיעור רביעית לברכה אחרונה, ודי במה שהוא שיעור שתיה לרוב בני אדם, וא"כ הוא הדין לענין קידוש. אולם מ"א לטעמיה אזיל שכתב בסימן ק"צ ס"ק ד' דגם ביין שרף שיעורו רביעית וכו', עכ"ל. מבואר שלדעת המג"א צריך דווקא רביעית, אך להט"ז אפשר בפחות מרביעית כפי שיעור שתיית רוב בני אדם.

אמנם בקרן לדוד (או"ח סימן פז) פקפק אם הט"ז אמר כן גם לענין קידוש או לא. וע"ע מהרש"ם (ח"א סימן קעה) בשם צדיקי הדור. אולם החתם סופר הביין כדברי מחצית השקל, שלפי דברי הט"ז אפשר לצאת ידי קידוש ביי"ש פחות מכשיעור. וכ"כ להדיא בחידושי ליומא (פא, ב). בשיטת הט"ז, דעל יין שרף שאי אפשר לשתות רביעית דמזיק ליה, ופורתא משיב הנפש, הוי ליה פורתא שיעורא דידיה וכו' ויוצא ידי חובתו לענין קידוש אם הוא חמר מדינה, עכ"ל.

אך לדינא הכריע החתם סופר כמגן אברהם ודלא כהט"ז, כמו שכתב בהגהותיו על המג"א הנ"ל, וכן כתב בחידושי ליומא וז"ל, והילכתא כוותיה דמגן אברהם בהא, עכ"ל. אמנם א"ע"פ כן הסתפק החתם סופר בחידושי ליומא שם, ולאחרונה נתפרסם כדבריו הנ"ל בדרוש לשבת שובה תקנ"ז שנדפס עתה פעם ראשונה מעצם כתי"י של מרן החתם סופר בענין אכילה ביום כיפור וז"ל, נסתפקתי להמבי"ם (הל' שבייתת עשור פרק ב הל' ד) דסבירא ליה דצריך לשתות שיעור רביעית בבת דאין פנאי להפסיק כנ"ל, אם כן באותן משקין שמתעבן להזיק כששותה בבת אחת כל כך, כגון יין שרף שבמדינתנו, שכשישתה רביעית בבת [אחת] לא מחשבה שתייה בלי ספק ואינו אלא מזיק והוה ליה כאוכל אכילה גסה ביום הכיפורים דפטור (יומא פ, ב), אך קעט הוא טוב מאוד וכן דרך שתייתו לרוב בני אדם ונהנים ממנו ומתרפאים בו כידוע, ויש להתפק אם יתחייב עליו בשותה ממנו מעט או לא, עכ"ל. והיינו דאפשר שגם המגן אברהם מודה דחייב ביה"כ בפחות מכשיעור, כיון דמבואר בגמרא דביום הכפורים הדבר תלוי ב"יתובי דעת", עיי"ש ואכ"מ.

כתב ידו של החתם סופר

או אז פוסקת העיתונות לעצמה ולא שולחת את השאלה אל הרבנים... למרות ששאלות כאלה חשובות לאין ערוך מאשר יין לקידוש...

האמת היא, שגם אילו יין לקידוש היה מצוה מן התורה, לא היה ראוי לחולל עבור זה כזה חילול השם גדול, ועכשיו שזו רק מצוה מדרבנן, ואפשר בכלל לצאת ידי חובה ביין צימוקים. בקיצור, עוד ועוד סיפורים כאלה מתפרסמים, והרבנים עוד מתלוננים שאין לאנשים דרך ארץ כלפיהם!

כל מה שכתבתי כאן אינו חדש. הרבנים הנאמנים יודעים את כל זה בעצמם. ביום ראשון שעבר יצא לי לשמוע כיצד מרעישים הרבנים האמיתיים כנגד הרבנים המזוייפים, וקוראים לקרוע את המסווה מעל פניהם. כן, רבותיו! זה היה הטוב ביותר...

המאמר הנ"ל עורר סערה ציבורית בקהילות החרדים באמריקה, וגרר מאמרי תגובה. לאחר כשבועיים פרסם הרב מנדלבוץ בעתונו מכתב הבהרה, כדלהלן:

מכתב גלוי לקורא

במאמרי האחרון "הניתוח החיוני", בו ביקרתי את חילול ה' שנגרם מפרשת יין לקידוש, לא התכוונתי חלילה לפגוע בכבוד הרבנים האמיתיים שליט"א, כמו שכמה אנשים רצו לפרש את דברי. רק את ה'דרבנדים' [reverends] הזייפנים מכל המינים, המחלקים את אישוריהם [permits] לאנשים חסרי אחריות, ובכך גורמים ש"יין לקידוש" נמכר לאיטלקיים ולנכרים אחרים. לפיכך קראתי למאמרי 'ניתוח חיוני', משום שבו הבהרתי את חובתנו לברר את הפסולת מן האוכל, ולפרסם את המתהדרים באיצטלא שאינה שלהם, וגורמים לבזיון, לחילול ה', ולנזק לרבני ישראל האמיתיים וההגונים, אשר אפשר להגיד עליהם בצורה ודאית שהם תלמידי חכמים ממש ולא יוציאו מתחת ידם דבר שאינו מתוק.

בזהירות המתבקשת,

שרגא פייוועל מענדלאוויטש

עלה כוס ד תקופת היובש

מתוך המאמר "הניתוח החיוני" שכתב הצדיק הרב שרגא פייוועל מנדלבוץ זצ"ל, ב"דאס אידישע ליכט", ו' ניסן תרס"ג, ותורגם ללה"ק ע"י מכוון עלה זית ונדרפס בספר 'המתיבתא - מגדל המאה' לדגל מאה שנה ליישבת תורה ודעת

בהקשר למאמרו של הרב משה ברוך קופמאן בגיליון זה אודות יין צימוקים, ראינו לנכון להעתיק כאן קטעים מתוך מאמרו של הגה"צ רבי שרגא פייוועל מנדלבוץ זצ"ל, שבתוך דבריו נקט כדבר פשוט שאפשר לצאת ידי חובת קידוש ביין צימוקים. בציון שרבים מחכמי ישראל עסקו בשאלה זו, שנתעוררה מחמת הקושי להשיג יין מהודר לקידוש - מפני העניות או מטעמים אחרים.

מאמר זה נתפרסם בעת 'תקופת היובש' [The Prohibition era] בין השנים 1920 ועד 1933,

בה נאסר בהרצות הברית מכירת משקאות חריפים. היה טעין בחוק המתייר לאנשי דת לסחור ביין לצורכי דת, והיו 'ראבייס' שניצלו זאת והחלו לסחור ביין, ובעבור בצע כסף מכרו אפילו לגויים. הרב מנדלבוץ מתירע על כך באופן חריף ונוקב, ומזהיר מחילול ה' גדול הנגרם בעקבות תופעה זו.

...הבה נדבר על עסקי היינות, שרבנים רבים מנהלים אותו עכשיו בעסק גדול. כמה בזיון, כמה שפלות, כמה חילול כבוד התורה מונח בה! רבנים,

האמורים להיות ראשונים להשגיה ולהזהיר שחוקי המדינה יישמרו, גורמים במישרין ובעקיפין לעבירה על החוק. וכאשר קם כבר יהודי המתירע על חילול השם וזורק איזו מילה כנגד עסקי היין של הרבנים, רודפים אותו ומשפילים אותו כאחד הריקים, כאילו היה עוקר דבר מיסודי התורה...

גם העיתונות היהודית, האמורה לשמור על כבוד ישראל שלא יתחלל בגויים, והיתה אמורה לעמוד בראש הלוחמים כנגד החוק המביא בושה וחרפה על יהודים, תחת זאת היא מגינה על כל נושא מכירת היין לקידוש בכזו התלהבות, שהלוואי שהיתה להם התלהבות כזו בשביל דברים חשובים יותר... העיתונות מכריזה בעקביות שהרבנים הם הקובעים את הדין ולא החוק הממשלתי הוא הקובע, זה אמנם נכון, אבל מדוע כאשר עולות לדיון שאלות יסוד כמו כמה מיליוני שנים קיים העולם, או האם האדם בא מן הקוף, או האם מותר ליהודי להתחתן עם גויה,

מתוך עיתון תקופת היובש

The Great Grape Juice Debate

Rabbi Moshe Boruch Kaufman, Machon Aleh Zayis

From Prohibition To Kedem

Almost a century ago, during the Prohibition era, the Poskim had to deal with the *she'eilah* of whether using grape juice for *kiddush* is permitted or not. Those in favor of grape juice based their opinion on the Gemara (*Bava Basra* 97b) that states that a person may squeeze a cluster of grapes into a cup and make *kiddush* on the juice. Though the juice coming straight out of the grape is obviously unfermented, known as *יין מגרו*, and therefore the Gemara debates permitting it for *kiddush*, the *Shulchan Aruch* (*Siman* 272) rules that one may use this “wine” for *kiddush*.

Those who opposed the use of grape juice for *kiddush* presented two arguments:

1) The *Magen Avrohom* (*Simanim* 271:3 and 600:1), cited in the *Mishnah Berurah* (271:5), says that it is still ideal to use *יין ישן* that has already fermented. During the Prohibition era, in his sefer *Yad Halevi* (pp. 136-138), Rav Yitzchok Simcha Hurewitz (Rav of Hartford, Connecticut) sharply criticizes the position of those who argue with the *Magen Avrohom*.

2) Unlike *יין מגרו*, grape juice lacks the ingredients to ferment. In the grape juice-making process the juice is treated in a way that prevents it from fermenting, so it cannot be compared to simple unfermented wine that will inevitably ferment. In the words of Rav Hurewitz, grape juice is the equivalent of lemon or orange juice. See also in *Shiurei HaGrish”a* (on *Brachos* 35b) that Rav Elyashiv is of the opinion that this may even downgrade grape juice to a “*shehakol*”!

In 1962, the Kedem winery explained that the process of producing grape juice does not make it unable to ferment. Under the “right conditions,” grape juice can ferment, and therefore it is no different than *יין מגרו*. Although there are still ways to make grape juice by “killing” its power to ferment, the common method in use today does not do so.

Rav Henkin (*Shu”t Gevuros Eliyahu* 144-145) initially followed the strict opinion regarding grape juice. However, when he was told by Kedem that the juice can still ferment, he approved grape juice, though only for people who couldn’t tolerate alcohol, even encouraging the producers of grape juice to print that caveat on their labels. He cited various sources that the *chashivus* of wine is associated with its ability to cause intoxication, and therefore grape juice is still not *l’hatchilah*. Furthermore, wine is associated with *simchah* and is a drink that satiates (*Brachos* 35b), *טעייד ומשחמ*, which presumably refers to its alcoholic. The Debreciner Rav (BM 6:53) also favored wine for these.

Daled Kosos Another argument was presented by Rav Dovid Feinstein in his Haggadah *Kol Dodi* (pp. 5-6), in the name of his father, specifically for the *daled kosos* on Pesach. The Gemara says (*Pesachim* 108b) that there is an obligation to have *חירות* on Pesach through the wine. Simply understood, *חירות* is the element of alcohol in wine. This is also indicated by Rashbam on that Gemara. Other Poskim, including Rav Tzvi Pesach Frank (*MK* 2:35); Rav Elyashiv (cited in *Shvus Yitzchok, Pesach*, p. 117); and Rav Ben Tzion Abba Shaul (Vol. 3 15:4) made this distinction as well. Even those who permitted grape juice advised mixing it with some wine to give it an alcohol taste.

Although the *Shulchan Aruch* mentions the use of unfermented wine and raisin wine in *Hilchos kiddush* (*Siman* 272), it does not mention it in *Hilchos Pesach*. The *Mishnah Berurah* (*Siman* 472:37) mentions the option of using raisin wine on Pesach only in connection with a person who cannot tolerate alcohol.

Light Grape Juice In recent years “light” grape juice was introduced. Some Poskim hold that once the grape juice is diluted, it loses the status of wine. Although real wine may be diluted, grape juice which doesn’t have wine’s potency may not. The Kedem winery doesn’t differentiate, and even the light grape juice is marketed with the approval of the Tzelemer Rav.

In the early days, standard wines (Concord grape, Malaga, **Low-Alcohol Wines** etc.) were high in alcohol content (12%) and in sugar. Many people used large 8 oz. *bechers* or glasses. In recent years, with many choices of wine with low alcohol content (5%) and glasses that hold the minimal *shiur reviis* (at most a little over 5 ounces), most people can drink wine with no ill effects. *L’halachah* one need drink only 3 ounces (a full *reviis* according to many Poskim, and *rov reviis* according to all), to fulfill the mitzvah.

Rav Moshe Shternbuch *shlit”a* (*Teshuvos V’Hanhagos*, Vol. 2 **Personal Custom** #243) names various Gedolim (Chazon Ish, Brisker Rav, Tchebiner Rav) who used

grape juice, but it is hard to determine if their personal *hanhagah* was a *psak* for the *klal*. The wines available in the 1950s were high in alcohol content; it is possible that those Gedolim were unable to tolerate the alcohol, so for them it was *l’hatchilah* to use grape juice. Nevertheless, in a later volume (Vol. 4 #69), Rav Shternbuch himself says that it is proper for *בריאים* to use actual wine. Rav Chaim Kanievsky, cited in *Da’as Chazon Ish*, related that his uncle, the Chazon Ish, couldn’t tolerate wine and therefore his individual practice cannot be viewed as a *psak*. Furthermore, perhaps the Gedolim used actual *יין מגרו* and not processed grape juice.

continued on page 2

Tzelemer Rav with Debreciner Rav

